

ainoa arvo. Tekikö Orwell oikein paljastaessaan tasavaltalaisten raadollisuuden tavalla, joka ei ehkä innostanut ihmisiä Euroopan eri maissa tukemaan Francon vastustajia? Tekivätkö 1930-luvun kommunistit oikein syyttämällä journalismissaan riittämättömän näytön varassanatsseja Berliinin valtiopäivätalon polttamisesta? Oikeuttiko tähän se että näin muutama varmasti syytön vältti tuomion? Kirjoittaja jättää tämäntyyppiset kysymykset avoimiksi.

Thurénin kirja voisi olla parempi kuin se on, jos hän olisi paneutunut mm. käsitteellisiin ongelmiin huolellisemmin. Kummallista on kirjoittaa esim., että ympäristöongelmia käsittelevän journalistin tulee ottaa huomioon myös "tieteen ulkopuolisia" tekijöitä, kuten päätös- ja mielipiteenmuodostusprosessiin sekaantuvia taloudellisia intressejä. Toki noidenkin tekijöiden osuus on tieteellistettävissä. Vielä suurempi sotku Thurénilla ehkä syntyy informoimisen asettamisesta epäkohtiin keskittyvän journalismin vastakohtaksi, sillä eihän ole mahdollista tuoda julkisuuteen epäkohtia informaation 'ohi'. Thurén kirjoittaa totuudesta mutta ei edes viittaa tietopin totuusteorioihin, esittää kiintoisia edellä mainitun tyyppisiä kysymyksiä todenmukaisuudesta tinkimisen oikeutuksesta joissakin tapauksissa mutta ei kytke ongelmaa suuntaukseen nimeltä pragmatismi jne.

Vinklad verklighet -kirjan heikkous on samalla sen voima: kirja keskittyy journalismiin, pelkkään journalismiin, ei mihinkään muuhun kuin journalismiin.

Pertti Hemánus

Journalismin pirunpolska

HARRISON, Paul & PALMER, Robin. News Out of Africa. Biafra to Band Aid. Patrick Forsyth in Biafra. Jonathan Dimpleby in Ethiopia and the Film that triggered Band Aid. Lontoo, Hilary Shipman, 1986.

Journalistielokuvien toimittaja on aina mies, mieleltään kulmikas ja hiukkasen

rappiolla. Rypyyisen berberin hän on unohtanut amerikkalaisen tilannekomedian autoreisiin. Hän pukeutuu khakipuseroon. Se on käytännöllisintä, sotantereilla kun liikutaan. Toimittajamme ongelmana on järjestään aina sota. Hän tutkii koko ahavoituneen olemuksensa voimalla sodan ja tiedonvälityksen moraalia, näkee virallisten liturgioiden ontoutudet, joutuu epäilemään omia asenteitaankin - pikkuisen, pikkuisen vain - rakastaa hahmotonta naistaan joissaolevan tuntuisesti. Hän toimittaa juttunsa sodan ja monsuunisateiden piirittämästä kaupungista heppoudella, jota Sakari Määttäsenkin olisi pakko ihaila.

Ihmekös siis, että kelpo toimittajamme päättyi suittuna jeesustelevaan New Yorkin Publishers' Clubiin vähempiosaisille kollegoilleen ja suurileiviskäisille kustantajilleen. Smokissa, mutta silmissä kaiho, joka syntyy vain ammattinsa oikeutusta pohtivan toimittajan sielunpeleihin.

Varsinkin meille käytännön kautta tutkimukseen tullee on häpeäksi, että tiedotustutkimuksen kuva journalismista ammattina ja journalistista ammattilaisena on hädin tuskin syvällisempi kuin toimittajaleffojen kiiltokuva. Toki me hallitsemme yhteiskuntatieteen liturgiat, mutta näkemysme itse asiasta on yksipuinen. Me mittaamme kaiken - tai emme mitään. Me näemme toimittajan tekstitehtaan voimattomana liukuhihnatyöläisenä tai kansan aidon spontaniiteetin äänitorvena. Emme tavoita millään sitä sattumuksen ja tavoitteellisuuden, näkemisen ja kokemuksen pirunpolskaa, jonka jokainen toimituksissa viipynyt tietää todeksi mutta ei pysty käsitteellisesti vangitsemaan. Ne jotka eivät käytäntöä tunne, eivät ehkä edes tiedä mitä heidän tutkimuksestaan puuttuu ja olkoot siksi armahdetut. Meitä ei pelasta mikään. Ja juuri siksi kai kiellämme arvon koko asialta: sanomme ettei tämä ole olennaista.

Emme näe tippaakaan pitemmälle kuin ne, joiden sokeus on ymmärrettävää. Juuri siksi on sietämätöntä, että käytännön keskeltä - kenties sentään sivuraiteelta, mutta käytännöstä kummin - tulee näitä khakipukuisia raadollisia, jotka saavat kuin saavatkin luonnostelluksi paperille sen pirunpolskan perusasteet, ihan ilman diskursseja ja mitta-

nauhoja, pelkän puolipehmeän lyijykynän menetelmällä. Tällaisia Harrisoneja ja Palmereita, Forsytheja ja Dimlebyitä! On aivan oikeudenmukaista, että kustantaja on pieni ja kykenemätön levittämään kirjaa niin, että se kuluisi ammattilaisten käsissä ...

Huonosti ajoitettu nälkä

Mikä sitten tekee *News out of Africa* niin merkillisen? Sehän on pikkuinen lisu vain, vailla toittamisen tarvetta; tyyli on journalistisen menevää, mutta pohdinta puskee läpi. Kirja kuvaa kahdenlaista nälkää: sellaista joka myy ja sellaista, joka tikahtuu tiedonvälitysrattaistoon, koska ei ole riittävän dramaattista tai osuu näihin rattaisiin 'väärään' aikaan. *News out of Africa* on reportaasi Englannin journalistisesta kulttuurista ja sähköistä tiedonvälitystä tuottavista koneistoista.

Toki tämä kirja latelee - suomalaiselle väsyksiin saakka - nippelitietoa, nimiä ja kellonaikoja, mutta perimmältään se kuitenkin kuvaa toimituksellisia prosesseja Biafran ja Etiopian nälän ympärillä. Painotus on selkeästi toinen kuin angloamerikkalaisessa maailmassa perin suosituissa instituutioteollisissa, jotka harrastavat tutkivaa journalismia tiedonvälityskoneistosta - samaahan on meillä yritetty milloin Reporadiosta, milloin Hesarista. Afrikka-kirjassa prosessit ovat keskiössä ja prosessit vain heijastuvat instituutioihin.

Näkökulman ero ei ehkä näytä suurelta, mutta on silti olennainen. Tämä kirja tutkailee journalistisen tiedon liittäntumista mankelissa, ei pelkkää mankelia. Kirjassa on samaa sävyä kuin Peter Braepstrupin *Big Storyssa*, joka analysoi 20 vuoden takaa yhdysvaltalaisen tiedonvälityksen suhtautumista Vietnamin Tet-operaatioon; Braepstrup keskittyi näkemisen ja kokemuksen ristiriitaan - kun Pentagonin arkistojen penkominen olisi saattanut tuottaa todellista tutkivaa journalismia, amerikkalaiset toimittajat ryntäsivät sotareporttereiksi. Ja vähän samaa näkökulmaa yritti *European Journal of Communication* äskettäin Olof Palme -numerolla, jos kohta se panosti uutiskriteereihin.

News out of Africa on monin paikoin

pinnallinen kirja, parhaimmillaankin kaipa. Osa sen viehätystä piilee eittämättä siinä, että tiedämme lopputuloksen. Voimme harrastaa ammatillista jälkiviisautta mukavasti nojatuolissa. Muistamme Band Aidin ja maailman ensimmäisen nälän, josta tuli listahitti. Jotakin tiedämme myös Biafrasta - totuuden nimessä melko vähän. Senkin havaitsee Biafra-osuudessa. Eniten ajatuksia irtoaa ehkä kuitenkin tässä kohdin siitä, miten samalla tavoin valmistautumaton tiedonvälityskoneisto - tuo kriiseistä ja odottamattomista asioista tykkäävä - oli asiaan, joka ei 'mahtunut pokiin'.

Kuusikymmenluvun lopulle ehdittyä Englannin tiedonvälitys oli päättännyt, että Afrikan entiset siirtomaat olivat nyt saaneet hyvän osan ja niillä oli valoisa tulevaisuus. Perustetaan kansallismaitio, pannaan pystyyn kaupungit, koulut ja teollisuuslaitokset. Pannaan bussit, laivat ja rekat tekemään yhteiskunnasta 'mobiilia'. Ja sitten 'ne' rupesivatkin järjestämään täysin käsittämättömiä heimokahakoita, velkaantuivat ja kasvativat slummeja suurkaupunkien ympärille. Fleet Street toipui pian: no, olisihan pitänyt arvata, etteivät 'ne' olleet kypsiä itsenäisyyteen.

Mutta Biafra osui aamunkoiton aikaan, jolloin journalismin oli määrä olla ymmärtäväinen ja ystävällinen uutta Afrikkaa kohtaan. Nälkäiset lapset eivät sopineet shabluunaan. Nämä pätkät passaisivat iltalukemiseksi kaikille image-tutkijoille ...

Yhteisen filosofian juurilla

Mutta *News out of Africa* ei ole yksipuinen. Se osoittaa, että niin Nigerian kuin Etiopiankin tapauksessa järjestelmässä oli säröjä, jotka Nigerian ja Etiopian jälkimmäisen nälän kohdalla murtuivat, Etiopian varhemman nälän kohdalla eivät. Ja silloin lähtivät khakipukuiset vuokrakoneilla tekemään juttua sieltä, missä mitään ei ollut. Säröjä oli yksilöidenkin tasolla: Harrison pelkistää hyvin tunnelmat Channel 4:n laboratoriossa, jossa hänen ensimmäistä uutispätkäänsä Wollosta leikattiin valmiiksi monien vaiheiden jälkeen täyden hiljaisuuden vallitessa. Ja silti Etiopian nälkä

'löi itsensä läpi' vasta neljä kuukautta myöhemmin!

Itse asiassa kirja kuvaa kahden erikäisen mutta samaa perua olevan ammatti-ihanteen törmäystä: järjestelmän ulkopuolelta tulevat freelancerit edustavat hieman vanhakantaisempaa journalismia kuin kansainvälisen uutistoiminnan kaupparatsut. Perusfilosofia on kuitenkin sama. Yllättävintä ehkä on se, että ristiriidan muodot olivat kovin samanlaiset 60-luvulla ja 80-luvulla, otteet nykyään molemmin puolin vähän kovemmat. Nimenomaan itseään eli näitä ulkopuolisia kuvatessaan tekijät päätyvät välillä lähelle journalismin mystifiointia: politiikan ja byrokratian pahat pojat ovat pikkuisen liian pahoja ja journalismin ritari pelottomat hieman liian mainoita.

Kirja pohtii aika antoisasti syitä siihen, miksi Afrikka-raportointi on kokenut mahalaskun englantilaisessa tiedonvälityksessä sitten 60-luvun. Siirtomaavallan viime vuosina Nkrumahit ja Nyereret tulivat tunnetuiksi pahoina poikina, sitten ymmärtäväinen tiedonvälitys otti heidät suojiinsa uuden ajan airuina, joita jopa pikkuisen ihailtiin. Tänä päivänä Afrikan nimimiehet eivät kelpaa uutisiin muutoin kuin kuollessaan tai keikahtaessaan vallasta. Nyerere hymähdeltiin eläkkeelle, Bokassa myy pelkkää korniut-taan, sanovat Harrison ja Palmer. Mugabe mahtuu uutiskuvaan, jos prinsessa Anne käy kylässä. Kirjoittajat ihastelevat pohjoismaista Afrikka-journalismia toisenlaisena, niukkana, mutta vähin erin syvenevänä, kriittisen ymmärtävänä. Missähän sitä?

No hyvä, luetaan News out of Africa toimittajanplantuilla ja kehitystutkijoilla. Ehkä se ei olisi pahitteeksi niillekään, jotka yhä uskovat image-tutkimukseen. Mutta meille tämä ei kuulu ... Tekijät todennäköisesti viimeksi haluaisivat yleistää kirjansa sanomaa kaikkea journalismia ja sen moraalia koskevaksi - juuri yleistyksistähän he tiedonvälitystä moittivat. Mutta kyllä Wollon ja Tigren problematiikka hiertää poliisierrosta soittavan suomalaistoimittajan kin kenkää. Entä tutkijat? Väitän, ettei yhteyksiä tarvitse etsiä niin kaukaa kuin Karl-Erik Rosengrenin toteamukselta, että ilman journalistejä ja journalistikoulutusta tiedotustutkimusta tuskin

olisi oppialana olemassakaan. Siksitöiseksi näin hyvin kirjoitettua alan teosta lukee ihan syyttä suotta, huvikseen.

Ullamaija Kivikuru

Joukkotiedotus ja ympäristönsuojelu

M. LAURISTIN, B. FIRSOV (toim.). Mas-sovaja kommunikatsija i ohrana sredy. Tallinn, "Eesti raamat" 1987, 290 s.

Joukkotiedotus ja ympäristönsuojelu -kirja on usean kymmenen Viron, Lenin-gradin ja Latvian yhteiskuntatutkijan työstämästä projektista muhnut kirjoituskokoelma. Alunperin kyseessä on ollut yhteisprojekti unkarilaisten kanssa, mutta kirjassa keskitytään neuvosto-osa-puolen työhön. Vaikka kirjan 800 kappa-leen painos Suomeen suhteutettuna onkin vain parikymmentä, ei se neuvosto-olois-sa ole poikkeavan alhainen. Maassa näet julkaistaan paljon nimikkeitä, mutta enemmistö niistä todella vähäisin painoksin.

Neuvostoklassikoista Buharin pohti usein yleisen mielipiteen merkitystä ja asemaa kehkeytyvässä neuvostoyhteis-kunnassa siinä vaiheessa kun Edvard Gylling lähti valtakunnan takamaille perustamaan Karjalan työkansan kommuunia. Myöhemmin kaikki kävi toisin. Marsalkka Vasilevski kertoo muistelmissaan Elämäni työ häneltä kysellyn valokuvia päämajan istunnoista, mutta sellaisia ei hänen mukaansa ole eikä voisikaan olla, sillä päämaja ei koskaan kokoontunutkaan. Ylipääällikkö vain kutsui tarvittaessa puhutteluunsa sen jäseniä ja muita asianomaisia henkilöitä.

Tällainen päätöksenteon malli ei suinkaan ollut sota-ajan tuotos tai vain sodanaikainen, vaan pitkän ajan kuluessa viimeistelty valtiomuoto (talouden osalta sitä kuvaa ja erittelee osuvasti A. Bek romanissaan Uskollisuuden mitta) ja voittoa sota vain johti mallin lujittumi-seen kuten Ehrenburg muistelmissaan niin satuttavasti kuvaa ... Nyt yleinen mielipide saattaa olla tulossa takaisin neuvostoyhteiskuntaan ja -tieteeseenkin. Kirja tutkii ja erittelee sitä oikeastaan